

ПРО ПРЕДМЕТ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ніколаєв Є.Б.

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Постановка проблеми. Становлення інформаційної економіки як особливої форми економічного устрою розвинених країн відбувалося під час науково-технічної революції 1960-70-х рр. Історично склалось так, що в той час теоретичними дослідженнями процесів переходу до „нової економіки” зайнялись вчені-соціологи, а не економісти. У працях таких відомих соціологів, як Д. Белл, Й. Масуда, Е. Тоффлер, А. Турен та інші, була розроблена концепція постіндустріального суспільства. Ці автори окреслили основні напрямки, за якими необхідно аналізувати вплив результатів НТР на суспільний розвиток, що спричинило появу кількох більш вузьких теорій, кожна з яких вивчала окремі складові постіндустріальних трансформацій.

Актуальність дослідження. Однією із таких теорій стала теорія інформаційної економіки. У сучасній літературі пропонується повний спектр дефініцій предмета цієї теорії – від його обмеження аналізом інформаційної асиметрії на ринку до віднесення до нього абсолютно всіх інформаційних аспектів системної організації економічних процесів. Метою роботи є уточнення предмета зазначеної теорії.

Характеристика певної економічної системи як „інформаційної економіки” вказує на особливу роль інформації в її функціонуванні. У вузькому сенсі інформаційна економіка є окремим сектором національної економіки, де створюється інтелектуальний продукт (наука, освіта тощо). Інформаційна економіка у широкому сенсі – це така економічна система, де галузі, в яких створюється інтелектуальний продукт, посідають центральне місце та визначальним чином впливають на функціонування усіх інших галузей.

Представники неокласичної школи [5; 7] розглядають місце інформації в економічній системі в суто ринковому аспекті, з погляду потреби в ній економічних агентів для здійснення раціонального вибору (інформація про ціни, товари тощо). На нашу думку, розгляд інформації як явища, що проявляється виключно у ринкових відносинах, є очевидно некоректним, оскільки можна назвати чимало інших сфер економічної системи, де інформація відіграє важливу роль.

Російський дослідник Б. Корнейчук [2] слушно зауважує, що „інформаційна економіка” є терміном, що застосовується на позначення двох понять. По-перше, інформаційна економіка є сучасною стадією розвитку людської цивілізації, якій властива домінуюча роль творчої праці. По-друге, інформаційна економіка – це економічна теорія інформаційного суспільства.

Найвні у наукових джерелах визначення предмета цієї теорії не відзначаються чіткістю. Наприклад, Р. Ніжегородцев [3, С. 4] тлумачить інформаційну економіку як економіку інформаційного виробництва, як галузь економіки, що вивчає економічні закони у сфері виробництва та відтворення науково-технічної інформації. Її предметом є економічні відносини, що формуються у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання науково-технічної інформації, та економічні закони, яким підкоряється розвиток цих процесів.

До такого тлумачення виникають два зауваження. Перше – чому автор обмежує сферу дослідження виключно науково-технічною інформацією? Цей недолік визначення легко усувається уточненням про те, що інформаційна економіка досліджує відносини, пов’язані із економічним відтворенням будь-яких видів інформації. Друге зауваження більш суттєве і стосується того, що інформаційна економіка вивчає економічні закони. Натомість ще не виявлено жодних законів функціонування інформаційної економіки [4, С. 3].

Деякі дослідники штучно звужують предмет дослідження або, навпаки, роблять його нечітким. Зокрема, Ю. Багал вважає, що головною проблемою інформаційної економіки є

„використання знаннєвої (? – Є.Н.) інформації для продукування конкурентоспроможного на світовому ринку нового продукту, не обов'язково інформаційного, але такого, що, маючи масовий збут, забезпечує економічне багатство і розвиток країн-продуцентів” [6, С. 36-37]. М. Данько зауважує, що предметом дослідження інформаційної економіки є різноманітні проблеми, пов'язані із продукуванням нових знань [6, С. 39].

С. Дятлов [1, С. 504], натомість, вказує, що предмет інформаційної економіки є надзвичайно широким та багатоаспектним, а тому однозначно визначити його неможливо. Доцільно сформулювати лише деякі можливі визначення предмета інформаційної економіки. Ця наука, на думку вченого, вивчає:

– інформаційний аспект системної організації економічних процесів та явищ; інформаційну взаємодію, її рівні, типи, види, умови виникнення, принципи функціонування, механізми відтворення, спрямованість розвитку в цілісно існуючих і системно організованих економічних системах відкритого типу;

– економічні відносини щодо виробництва, нагромадження, аналізу, обміну і споживання інформації та відповідні доцільні форми її виразу в процесі відтворення людьми свого соціально-економічного життя;

– найбільш раціональне залучення та використання у господарюванні інформаційних ресурсів, пошук нових інформаційних джерел багатства, оцінка ефективності інформаційної діяльності;

– закони управління та самоорганізації економічних систем, взаємозв'язок та взаємообумовленість в них процесів упорядкованості та хаосу.

Таке надшироке тлумачення предмета інформаційної економіки С. Дятловим тяжіє до зайвої розмитості та абстрактності, включає ті напрямки досліджень, які традиційно є предметом аналізу не економічної теорії, а інших наукових дисциплін. Тому тлумачити предмет інформаційної економіки настільки широко вбачаємо недоцільним.

Існує і вузьке визначення предмета інформаційної економіки, що виникло у неокласичній традиції. Згідно нього, інформаційна економіка обмежується вивченням ринкових аспектів функціонування інформації. Ми вважаємо таку дефініцію недостатньо широкою.

Висновок. На наш погляд, предметом теорії інформаційної економіки є, з одного боку, процес відтворення інформації та інформаційних ресурсів в економіці, з іншого – вплив інформації на відтворення інших елементів економічної системи та, з третього, – суспільно-економічні відносини, що при цьому виникають. Її предмет можна визначити й тавтологічно. Предметом інформаційної економіки є всі аспекти участі інформації в економічних процесах або її впливу на перебіг цих процесів.

Список використаних джерел

1. Дятлов С. Предмет и метод теории информационной экономики / С. Дятлов // Экономическая теория на пороге XXI века-2 ; под редакцией Ю. Осипова, В. Пуляева, В. Рязанова, Е. Зотовой. – М. : Юристъ, 1998. – С. 497-519.

2. Корнейчук Б.В. Информационная экономика / Б.В. Корнейчук. – СПб. : Питер, 2006. – 400 с.

3. Нижегородцев Р. Информационная экономика. Книга 1. Информационная Вселенная : [монография] / Р. Нижегородцев. – Москва–Кострома, 2002. – 163 с.

4. Николаева Т. Основы информационной экономики : [учеб. пособие] / Т. Николаева. – СПб. : ООО «ЛЕКС СТАР», 2001. – 128 с.

5. Сапир Ж. Экономика информации: новая парадигма и ее границы / Ж. Сапир // Вопросы экономики. – 2005. – №10. – С. 4-24.

6. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.

7. Ясинский Ю. Новая информационно-поведенческая парадигма: конец равновесной теории или ее второе дыхание? / Ю. Ясинский, А. Тихонов // Вопросы экономики. – 2007. – №7. – С. 35-58.